

El treball interdisciplinari a 1r curs d'Educació Social de la Facultat d'Educació de la UVic: una experiència on tots aprenem a treballar en xarxa¹²

Autores

Simó i Gil, Núria (nuria.simo@uvic.cat)

Universitat de Vic. Facultat d'Educació. Departament de Pedagogia
Adreça postal: C. Sagrada Família, 7. 08500 Vic Tel 93 886 12 22

Puntí i Jubany, Teresa (teresa.punti@uvic.cat)

Universitat de Vic. Facultat d'Educació. Departament de Filologia
Adreça postal: C. Sagrada Família, 7. 08500 Vic Tel 93 886 12 22

Àmbit

Experiència sobre la docència per al treball en xarxa

1. El context de l'experiència³

La Facultat d'Educació de la Universitat de Vic a partir del curs 2002-2003 va iniciar un procés de canvi i de reflexió per a la implementació de les metodologies del crèdit europeu en els estudis d'Educació Social. Aquell mateix any el DURSI va concedir un ajut per a la millora de la qualitat docent amb l'objectiu de desenvolupar la "implementació del sistema de crèdit europeu a la Diplomatura d'Educació Social". Durant els cursos 2002-2003 i 2003-2004 el professorat d'aquests estudis es va plantejar una nova forma d'entendre el procés d'ensenyament i aprenentatge universitari i va reflexionar sobre les competències dels educadors i educadores socials. Com a resultat d'aquest treball es van concretar accions que han repercutit en canvis organitzatius en la distribució del temps i en la utilització dels espais, en noves formes d'implicar els estudiants en el seu procés d'aprenentatge i en l'aprofundiment dels

¹ Comunicació presentada en el marc del 1r Congrés de Formació per al Treball en Xarxa a la Universitat. Complexitat, corresponsabilitat i construcció del coneixement, celebrat a Barcelona el 12 i 13 de febrer de 2009.

² Els autors de la comunicació es fan responsables de la correcció lingüística d'aquest document.

³ Vegeu Puntí, T. i Soler, J. "El treball interdisciplinari de 1r curs d'Educació Social: una experiència d'aplicació del crèdit europeu a la Universitat de Vic", dins *Actes de les 1es Jornades de professorat universitari d'Educació Social (UB, 27 i 28 de juny de 2006)* [CD-ROM]. Barcelona: UB, 2006.

mecanismes de coordinació entre el professorat dels diferents departaments que imparteixen docència en els estudis. Aquest procés d'implementació es va consolidar quan, a partir del curs 2004-2005, la titulació d'Educació Social de la UVic es va integrar en el *Pla pilot del DURSI per a l'adaptació de les titulacions a l'Espai Europeu d'Ensenyament Superior*.⁴ Com a conseqüència d'aquest procés, el curs 2005-2006 va sortir la primera promoció de titulats que va seguir aquesta experiència pilot al llarg dels estudis.

1.1 Els objectius

La realització d'un treball interdisciplinari a primer curs de la carrera és una de les accions proposades pel professorat. La idea sorgeix a partir de l'anàlisi de quatre elements de reflexió i acció que constitueixen els eixos bàsics del treball:

- La necessitat d'apropar l'estudiant a la complexitat i diversitat dels àmbits professionals en els quals l'educador/a social desenvolupa la seva tasca.
- La dificultat d'integrar les competències transversals o genèriques —d'una forma coherent amb la seva pròpia formulació— en els plans de treball de les assignatures de primer curs.
- La voluntat de trobar noves formes d'aplicació del procés d'ensenyament i aprenentatge coherents amb el model de formació en alternança que es proposa per als estudis de la Facultat d'Educació.⁵
- L'oportunitat que ofereix l'aprenentatge cooperatiu de cara a l'assoliment d'objectius de caràcter transversal relacionats amb el treball en equip.

⁴ Els documents elaborats per a la planificació del títol de Grau d'Educació Social són *Proposta de Grau d'Educació Social. 1a part* (juny 2004) i *2a part* (juliol 2004); *Proposta de segon curs del Grau d'Educació Social* (maig 2005) i *Informe de valoració del primer curs del Pla pilot d'adaptació de la titulació d'Educació Social a l'EEES* (octubre 2005).

⁵ Vegeu *Proposta de Grau d'Educació Social, 2004-2007. 1a part*. Document presentat al DURSI, juny de 2004, p. 16-17

Durant el curs 2002-2003 el professorat que impartia docència en els estudis d'Educació Social va realitzar un treball de reflexió sobre les competències dels educadors socials. La planificació del treball interdisciplinari que es proposa als estudiants és coherent amb aquestes competències definides i, més enllà dels objectius específics de cada assignatura, es dirigeix, sobretot, al treball d'aquelles habilitats i competències que poden ser integrades en el conjunt de totes les àrees.

1.2 L'aprenentatge cooperatiu⁶

En pràcticament totes les professions el treball en equip esdevé un element essencial. Es tracta d'una competència professional que s'ha d'ensenyar. Tot i així, és una competència que, com totes les habilitats socials de caire procedimental, es va adquirint a partir de la seva pròpia pràctica: *la millor manera d'aprendre a treballar en equip és fer treballs en equip*.

Amb aquesta finalitat es planteja la formació d'equips de treball cooperatiu per a la realització del treball interdisciplinari de primer curs d'Educació Social. Els equips es formen seguint els principis de l'aprenentatge cooperatiu: de manera heterogènia (en el sentit que com més habilitats tinguin, en el seu conjunt, els membres d'un mateix equip, més bé podran fer els diferents treballs) i de forma estable (perquè aprendre a treballar en equip requereix el seu temps i aquests equips seran permanents al llarg del curs acadèmic).

Durant les primeres setmanes del curs els estudiants de primer participen en tot un seguit d'activitats d'acollida. Es tracta de propostes enfocades cap al coneixement personal i de dinàmica de grups que culminen amb una introducció a l'aprenentatge cooperatiu. En aquesta part se'ls explica els conceptes bàsics, es defineixen les característiques dels equips d'aprenentatge cooperatiu, es treballen les habilitats socials fonamentals

⁶ Vegeu el document *El treball en equips cooperatius: una competència professional que també s'ha d'aprendre*. Document de treball elaborat l'octubre de 2003, pel Dr. Pere Pujolàs i Maset, professor de la Facultat d'Educació de la UVic, a partir d'una adaptació del seu llibre: *Aprendre junts alumnes diferents. Els equips d'aprenentatge cooperatiu a l'aula*. Vic: Eumo, 2002.

per treballar en equip, es planteja la necessitat de definir rols i de distribuir càrrecs dins el grup i es proposen algunes tècniques d'aprenentatge cooperatiu. La part final de tot aquest treball col·lectiu és la constitució dels equips que, durant tot el curs, realitzaran l'estudi d'una institució educativa des d'un enfocament interdisciplinari.

En la formació d'aquests equips, seguint el model proposat per Pere Pujolàs (2002), es tenen en compte els aspectes següents:

- La diversitat i complementarietat dels membres de l'equip
- La interdependència positiva
- La interacció estimulante cara a cara
- La igualtat d'oportunitats per a l'èxit de l'equip
- L'aprenentatge de les habilitats socials i de petit grup
- La revisió periòdica de l'equip i l'establiment d'objectius de millora

La revisió de la definició de les competències de l'educador/a social i l'adopció de l'estratègia i el model del treball en equip per desenvolupar determinades habilitats lligades a les mateixes competències ens permet relacionar les aportacions de la interdisciplinarietat amb l'assoliment dels objectius generals dels estudis.

1.3 El marc acadèmic i organitzatiu

El treball consisteix en l'anàlisi d'una institució socioeducativa i en l'elaboració de projectes d'intervenció. Aquesta proposta interdisciplinària i d'equip serveix d'introducció als diferents àmbits professionals de l'educació social. Hi estan implicades totes les assignatures de 1r curs, unes durant el primer quadrimestre i d'altres, durant el segon:

1r quadrimestre	2n quadrimestre
Coneixement de l'Entorn	Psicologia Social
Sociologia i Antropologia Social	Psicologia del Desenvolupament
Llengua, Societat i Educació	Educació Permanent
Teories i Institucions Contemporànies d'Educació	Didàctica General

Es tracta d'assignatures bàsiques i fonamentals, de caràcter més general i obligatòries. Es consideren imprescindibles per comprendre les assignatures que a segon i a tercer aprofundiran en els àmbits de l'educació social. Cadascuna d'aquestes assignatures (de nou i sis crèdits ECTS) hi destina un crèdit. En total, doncs, el treball és de vuit crèdits ECTS. Com que suposa, entre altres, fer algunes visites a institucions d'educació social, esdevé el primer contacte "pràctic" amb la professió. Així, aquests 8 crèdits es contemplen en l'apartat de pràctiques de la carrera, però com que no són pròpiament una assignatura, s'integren en les assignatures troncal i obligatòries de primer curs.

Aquestes hores pràctiques també s'utilitzen per realitzar tallers, a càrrec de professionals de l'educació social, i visites a institucions, centres i serveis durant la setmana d'Activitats Formatives Transversals — programada entre els dos quadrimestres— amb l'objectiu de conèixer més diversitat d'àmbits professionals.

La reformulació del treball en la metodologia del crèdit europeu ha requerit trobar una estructura adient per donar resposta a les noves necessitats. D'una banda, calia fomentar espais de treball conjunts entre el professorat i l'alumnat. Això ha donat lloc a les sessions de classe i a les sessions de treball dirigit. De l'altra, la importància de la tutoria ha fet que es contempli en l'horari de l'estudiant una franja destinada a la tutoria individualitzada. Es tracta d'una hora setmanal per a cadascuna de les assignatures i, a més d'estar perfectament integrada en l'horari, també ho està dins de la dedicació d'hores de classe del professorat. Aquesta conjuntura permet que, un cop constituïts els equips de treball, cada professor/a de primer curs esdevingui tutor/a d'un dels grups i pugui fer-ne un seguiment al llarg del curs, tant si la seva docència és quadrimestral com anual. La coordinadora dels estudis, professora també de primer curs, es fa càrrec de l'acció tutorial de tot el grup-classe, i també és la responsable de vetllar els aspectes més generals i de coordinació del treball: presentar-lo als estudiants, comentar-ne

l'estructura i donar indicacions sobre el calendari i característiques de les visites a la institució.

1.4 Els agents implicats

Un treball d'aquestes característiques requereix un alt grau de coordinació entre el professorat (i, per tant, entre les assignatures), els estudiants i els professionals dels centres educatius. Si a més hi afegim la seva dilació en el temps (s'hi treballa durant tot el curs) i la seva realització en equips estables i tutoritzats, és necessari disposar d'una organització ben travada que contempli el contingut i els aspectes metodològics i logístics de l'experiència.

La coordinació dels estudis s'encarrega de buscar institucions susceptibles de ser analitzades. Es tracta de preveure'n el nombre tenint en compte la diversitat d'àmbits, les dimensions del grup-classe (uns quaranta-cinc estudiants), la quantitat d'equips de treball que puguin sortir-ne (un màxim de vuit, d'entre cinc i sis membres), i les possibilitats d'elecció d'acord amb els seus interessos. No hi pot haver més d'un grup treballant la mateixa institució i per això és convenient que hi hagi més oferta de la necessària per tal de possibilitar-ne la tria.

A l'inici de curs, abans de començar el període lectiu, hi ha una trobada conjunta entre els representats de les institucions, la coordinació dels estudis i tot el professorat implicat de primer curs. És una bona oportunitat per intercanviar idees, suggeriments i propostes respecte la tasca a fer, ja sigui des de la institució (acollida dels estudiants, disponibilitats dels educadors i possibilitats d'accés als educands, nombre de trobades, documentació administrativa que es consultarà, etc.) com des dels estudis (característiques del treball, paper dels estudiants i del professorat). Des del curs 2005-2006 el rol del tutor s'ha reforçat i esdevé, si més no en un primer moment, el pont entre la institució i els estudiants. Un cop els equips de treball han triat la institució, el tutor és l'encarregat de posar en contacte l'alumnat i el centre. Així les institucions

tenen una persona de referència i l'equip, la seguretat de poder començar el projecte.

A partir d'aquí la iniciativa anirà a càrrec del grup, que serà el responsable de contactar novament amb el centre i de concertar un mínim de dues visites per cada quadrimestre amb la finalitat d'aconseguir informació. Prèviament cal que cada equip prepari les eines de recollida de dades (guions d'entrevistes, d'observació, planificació de les fonts documentals necessàries, forma de recollida de les notes de camp...) per poder aprofitar al màxim aquestes visites. La primera es fa només amb els educadors i dependrà de les característiques de cada institució que es pugui accedir més endavant als educands.

S'insisteix en la necessitat que els grups siguin respectuosos amb la dinàmica de treball de les institucions i que no interfereixin en la tasca dels professionals del centre. Són els responsables de la institució els que indiquen la forma d'entrar-hi i el contacte que es podrà tenir amb els educands. L'experiència ens demostra que els equips són curiosos respecte aquestes condicions i no hi solen haver problemes.

La informació recollida servirà per elaborar les dues parts escrites del treball, una a cada quadrimestre, d'acord amb les assignatures implicades i els seus respectius continguts. A les sessions de treball dirigit i a les tutories, el professorat de cada assignatura orienta els equips sobre l'extensió i el contingut dels apartats. En alguns casos és necessari un guió de treball més concret⁷ i en d'altres n'hi ha prou amb l'índex general. Cada part es lliura abans d'acabar el quadrimestre i els grups han de presentar-ne un únic exemplar. A final de curs, i ara de forma global, els equips n'han de fer una presentació oral. Cada grup disposa d'un màxim de trenta minuts per exposar els resultats obtinguts de cadascuna de les parts i apartats del treball a la resta companys, al professorat i als professionals de les institucions que hi poden assistir.⁸

⁷ Vegeu, a tall d'exemple, els documents d'ús intern *Proposta d'intervenció educativa i Anàlisi del context sociolingüístic* de les assignatures *Didàctica General* i *Llengua, Societat i Educació*, respectivament.

⁸ Vegeu el document d'ús intern *Orientacions per a la presentació oral del treball interdisciplinari* que la Coordinació dels estudis ha elaborat per als estudiants de 1r curs.

2. L'aprenentatge cap al treball en xarxa

Des dels inicis de la implementació dels estudis d'Educació Social a la UVic (curs 1999-2000) i especialment des del curs 2002-2003 —moment en què van començar les primeres trobades de reflexió sobre els canvis metodològics que ens proposàvem— el professorat i l'alumnat, primer, i els professionals de la institucions, després, treballem de manera coordinada.

2.1 El professorat, l'alumnat i els professionals de les institucions

En un primer moment, la coordinació interna del professorat i de les assignatures va permetre conèixer-nos més, compartir criteris i projectes com aquest. I de mica en mica va ser fàcil que s'anessin assumint responsabilitats més enllà de les assignatures, com per exemple, la tutorització dels grups. Aquesta tasca és essencial per vertebrar i organitzar els equips de treball.

Si la coordinació entre el professorat és clau, la dels equips és imprescindible. Convé no obviar que es tracta d'alumnes de primer curs, que emprenen junts un procés vivencial i formatiu, i que encara no es coneixen. Han de trobar el seu lloc en el gran grup i han d'aprofitar els primers dies de classe per situar-se i anar descobrint de mica en mica les pròpies potencialitats i les dels altres. Després de les sessions d'acollida acaben essent membres d'un dels equips i, de sobte, es troben treballant freqüentment amb companys amb els quals comparteixen interès per aquests estudis, inquietuds, i curiositat per una institució i per la tasca del seu equip de professionals. Es comença a teixir la xarxa: sovint és densa i tupideta; de vegades és més esparsa i esfilagarsada; però es viu sempre de forma intensa. I, tot això, vetllat des d'una distància prudent per un tutor o per una tutora amb voluntat de servei.

En aquesta experiència els professionals de les institucions tenen un paper fonamental. Ells obren les portes dels centres a l'alumnat, guien l'accés cap a la informació sobre la institució, mostren les relacions amb el territori i els serveis amb qui tracten i faciliten la coneixença de les persones amb qui treballen.

2.2 Les relacions entre l'alumnat i els professionals de les institucions

Les relacions que cada institució manté amb l'equip de treball possibilita que els estudiants puguin apropar-se, conèixer i comprendre, de primera mà, els trets identitaris de les institucions i les seves relacions amb el territori, visualitzant algunes de les potencialitats i límits que suposa entrar en contacte amb la pràctica professional. Per una banda, els professionals faciliten la informació que consideren necessària per desenvolupar el treball i acullen l'alumnat al llarg de tot el curs en les visites pactades. I de l'altra, els estudiants viuen l'experiència dels límits de l'accés a la informació: la confidencialitat, l'ètica professional, la cura en el tractament que es fa de la informació recollida són aprenentatges claus en aquesta relació.

Un altre aprenentatge fonamental és la presa de decisions davant dels possibles canvis que pot viure la institució. Aquests canvis demanen als estudiants desenvolupar la capacitat de gestionar la incertesa i de reorientar amb agilitat el treball d'acord amb les alternatives que ofereix el centre. I aquest aprenentatge no sempre s'assoleix amb èxit.

Alguns grups viuen una experiència que es relaciona amb la discordança de ritmes de treball entre els centres i l'alumnat. El temps que els poden dedicar els professionals, a mesura que avança el curs, és de qualitat però en alguns moments és fragmentat, ple de canvis i d'imprevistos fruit de les contingències de la pràctica. El desenvolupament de la capacitat de comprensió dels estudiants davant de situacions d'aquest tipus és tot un repte amb alumnat de primer curs. En tots aquests aspectes la tasca dels

tutors de la UVic és fonamental per viure els límits com a oportunitats d'aprenentatge.

2.3 Els estudis d'Educació Social i les institucions

Plantegem els estudis d'Educació Social a la Facultat d'Educació amb una clara voluntat d'incorporar el territori en l'acció educadora, i l'acció educadora en el territori. Les institucions participants en el projecte mantenen una relació fluïda amb la coordinació dels estudis pel que fa als aspectes de caire organitzatiu. És fonamental analitzar de forma conjunta amb cada centre la idoneïtat de la seva participació en l'experiència, segons les situacions que en aquell moment visquin. L'acceptació per part dels centres del guió és essencial per poder orientar el treball de forma compartida. Durant el desenvolupament de l'experiència són els tutors de cada equip la peça clau en la relació de confiança que es va trenant durant la realització del treball.

3. Enfortim la xarxa

Durant aquest darrer curs, la reflexió que hem dut a terme de l'experiència —per teixir la xarxa— ens ha permès valorar les possibilitats formatives per a tots els participants. I hem pogut analitzar els trets de treball en xarxa que s'integren dins el currículum de la formació inicial de les futures educadores i futurs educadors socials de la Facultat d'Educació de la Universitat de Vic.

3.1 Valoració de l'experiència

L'experiència va néixer com una pràctica de treball col·laboratiu entre estudiants, docents i professionals de les diferents institucions amb un objectiu prioritari: apropar-se a la pràctica professional d'institucions de diferents àmbits de l'educació social. Amb el pas del temps, hem anat aprenent que el funcionament d'aquesta experiència només és sostenible si els participants compartim algun objectiu comú i si ens impliquem en el procés i en el territori.

Els estudiants han de comprendre i ubicar-se en el context del centre on faran el treball interdisciplinari, adaptar-se a la quotidianitat dels professionals que hi treballen, i respectar la vida de les persones que hi trobaran. Han d'aprendre a treballar en equip de forma cooperativa amb els companys.

El professorat ha de ser capaç de compartir la importància de cada apartat del treball, d'implicar-se plenament en el seguiment de l'equip tutoritzat i de mantenir el contacte amb la institució per obtenir informació sobre com viu la rebuda dels estudiants, les seves demandes i necessitats. També té la responsabilitat de l'avaluació del procés i dels resultats del treball realitzat per cada un dels equips.

Els professionals han de ser conscients de la funció formativa que té l'atenció als estudiants. Tenen la responsabilitat de facilitar-los l'accés a la informació sobre la tasca educativa dels seus centres. Per això cal que comparteixin el guió del treball i així podran comprendre el tipus d'informació que els equips necessiten a cada quadrimestre.

Actualment la tasca de l'educador/a social no es pot entendre si no és dins d'un territori i treballant de forma coordinada i conjunta amb els diferents agents que donen resposta a les situacions socioeducatives d'una comunitat. Ara bé, no és tan fàcil poder viure la complexitat de l'experiència del treball en xarxa. Per això considerem que l'oportunitat de viure-la en la pròpia pell és fonamental per a tots els agents implicats: professorat de la facultat, estudiants i professionals de les institucions. En el recorregut d'aquest projecte topem amb incoherències, sobretot amb allò que el professorat creu que cal prioritzar en la realització del treball. I en altres moments són els estudiants els que topen amb dificultats dins del propi grup, amb malentesos amb el tutor o tutora de la facultat, o amb imprevistos amb els professionals del centre. La complexitat de la realitat dels professionals situa el context de treball que més endavant viuran a primera línia els futurs educadors socials. Tots ens trobem en una situació

d'igualtat davant el fet de conèixer les nostres possibilitats i límits en el treball entre diferents agents.

3.2 Noves oportunitats per continuar avançant

La valoració de l'experiència ens permet afirmar que la proposta consolida diferents elements fonamentals per a la formació inicial en el treball en xarxa tenint en compte la implicació de l'alumnat, del professorat i dels professionals dels centres⁹ en el marc institucional de la Facultat d'Educació. Des d'aquesta perspectiva, la reflexió de l'experiència durant aquest curs ens ha obert noves oportunitats de millora.

En relació a la planificació de l'experiència, el repte se centra en la capacitat d'implicar els professionals de les institucions en la decisió dels diferents apartats del treball que realitza l'alumnat. Tal com hem apuntat, la reunió de principi de curs pretén trobar un espai de reflexió conjunta sobre el treball quan hauran de fer els estudiants, però de moment els professionals consideren que és decisió dels professorat de la Facultat com ha de ser el treball que ha de portar a terme l'alumnat.

Pel que fa al procés de realització del treball, cal aprofundir més en les característiques del treball cooperatiu que desenvolupa l'alumnat en el marc dels seus equips. Aquests aprenentatges són importants i per això s'han acordat diferents indicadors d'avaluació al llarg de tot el procés de treball. Aquests són: 1) Grau de compliment individual en les reunions acordades; 2) Grau de responsabilitat individual en el compliment de les tasques 3) Capacitat de cada membre per posar en comú les aportacions individuals; 4) Habilitat de l'equip per millorar el treball conjunt, fruit de l'intercanvi de tots els participants; 5) Capacitat per desenvolupar estratègies de resolució de conflictes de forma constructiva i 6) Capacitat que té cada equip de revisar el seu funcionament i establir objectius de millora. Ara el repte és aconseguir consensuar l'avaluació d'aquests indicadors.

⁹ Vegeu el *Document de Bases* del Butlletí de setembre de 2008 disponible a http://fbofill.cat/intra/fbofill/documents/Butlleti_de_setembre_de_2008.pdf

Referent al resultat del treball, el professorat avalua de forma conjunta les parts comunes: *presentació, metodologia, conclusions, valoració i bibliografia i webgrafia*. I cada professor/a argumenta l'avaluació dels apartats d'acord amb el seguiment fet des de la seva assignatura. Un altre aspecte que complementa l'avaluació és la presentació oral que cada equip fa del treball a final de curs. És un acte formal i s'hi convida als professionals de les institucions participants perquè puguin veure el resultat de la tasca dels grups. En l'avaluació dels resultats en cap moment no ens hem plantejat l'avaluació conjunta amb els professionals del centre perquè ens sembla que seria una sobrecàrrega de responsabilitats per les institucions participants. Però sí que seria interessant la possibilitat d'aprofitar aquest acte per establir un diàleg de manera que els professionals externs poguessin aportar els seus punts de vista.

Per finalitzar, ens agradaria remarcar que la proposta ha col·laborat a establir ponts, a dibuixar continuïtats i a fer emergir discontinuïtats en la vivència de la relació entre la teoria i la pràctica del treball en xarxa dins l'entorn universitari on alumnat, professorat i facultat comparteixen amb l'entorn professional les possibilitats i els límits de la pràctica professional educativa.